

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenlerinin Soru Sorma Becerileri Üzerine Bir Araştırma

ÖMER ÇİFTÇİ*

Öz: Çalışma, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinin bilişsel basamakları dikkate alarak soru sorma becerilerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın verileri, 2016-2017 eğitim öğretim yılında Van'ın merkez ilçelerindeki 8 Anadolu Lisesinde görev yapan 22 Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeninden alınan 340 sınav sorusundan oluşmaktadır. Çalışma bir alan araştırması çalışmasıdır ve kullanılan yöntem de alan araştırması yöntemidir. Soruların bilişsel basamaklara göre nasıl bir dağılım gösterdiklerine; yer aldıkları basamakların sınıf seviyesine göre nasıl bir dağılım gösterdiklerine; konularına göre soruların, taksonominin hangi basamağında yer aldıklarına ve soru türlerinin taksonomiye göre nasıl bir dağılım gösterdiklerine bakılmıştır. Matematiksel hesaplamalar için frekans ve yüzde kullanılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre soruların %77'si alt; %23'ü üst bilişsel basamakta yer almaktadır. Bütün sınıflarda en fazla soru bilgi, kavrama ve uygulama; en az soru analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarında sorulmuştur. Konulara göre soruların büyük çoğunluğu ve soru türlerinin taksonomiye dağılımında en fazla soru alt bilişsel basamaklarda yer almaktadır. Bu bulgular, öğretmenlerin üst bilişsel basamaklara göre soru sorma becerisini henüz edinemediklerini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Soru, soru sorma becerisi, bilişsel beceri

* Yd. Doç. Dr. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD.
e-posta: omerciftci@yyu.edu.tr

A Research On Turkish Language And Literature Teachers Questionnaire Questions

Abstract: The study was conducted in order to determine the skill of asking questions considering the cognitive steps of Turkish Language and Literature teachers. The data of the study consists of 340 exam questions taken from 22 Turkish Language and Literature teachers who worked in 8 Anatolian High Schools in the central districts of Van in the academic year of 2016-2017. The study is an area survey and the method used is field survey. How the questions are distributed according to the cognitive steps; how the steps they take are distributed according to the grade level; which questions of the taxonomy and how the types of questions are distributed according to taxonomy. Frequency and percentage are used for mathematical calculations. According to the findings of the study, 77% of the questions were lower; 23% are in the upper cognitive steps. The most questions, knowledge and practice in all classes; at least in the question analysis, synthesis and evaluation stages. The majority of the questions asked according to the questions and the most questions in the taxonomic distribution of the question types are in the lower cognitive steps. These findings show that teachers have not yet had the ability to ask questions according to upper cognitive steps.

Keywords; Questioning, questioning skills, cognitive skills

Giriş

Sorular, karşılık/cevap gerektiren ifadelerdir. Bu, soruyu soran kişi ile cevap veren kişi arasında aktif bir iletişimin ve etkileşimin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Aydemir ve Çiftçi (2008), soruların, öğrencinin bilişsel becerilerini harekete geçirmenin vasıtaları olduğunu; bu yüzden soruların, insanoğlunun var oluşundan bu yana bilgi edinmenin en temel yollarından biri olduğunu belirtmektedirler. Türkçe Sözlükte (2005) “Bir şeyi öğrenmek için birine yöneltilen ve karşılık gerektiren söz veya yazı” olarak da tanımlanmaktadır. Sorular aynı zamanda edinilen/kazandırılan bilgi ve becerileri değerlendiren vasıtalarıdır. Akyol (2001) ise soruları, “anlamayı geliştirmek ve ölçmek için kullanılan temel araçlardan birisi” olarak tanımlamaktadır.

Eğitimin her kademesinde, öğrenci ile öğretmen arasındaki iletişimin özünü sorular teşkil etmektedir. Öğretimin vazgeçilmez aracı olan sorular öğrencilerin düşünme becerilerinin geliştirilmesinde de çok önemli bir yere sahiptir. Soruların bu merkezi öneminden dolayı, öğretmenler soruların iletişim ve öğrenme üzerindeki etkilerinden haberdar olmalı ve soruları ve soru sorma davranışlarını geliştirecek yeni yollar aramalıdır (Şevik, 2005). Öğretmenlerin amacı, öğrenmenin en alt basamağı olan bilgi düzeyinden zihinsel faaliyetlerin en üst basamağı olan değerlendirmeye kadar bilgiyi edinme ve yapılandırma aşamalarında öğrencileri aktif hale getirmektir. Soru hazırlama aşamasında bütün bu amaçları edinip edinmediğini ölçmeye çalışan sorular hazırlayabilmesi için öğretmenlerin taksonominin aşamalarını bilmeleri ve uygun sorular hazırlamaları gerekmektedir.

Sorular hazırlanırken öğrencilerin büyüme ve gelişmeleri dikkate alınmalıdır. Bilgi ve kavramaya yönelik soruların sayısı sınıflar yükseldikçe azalmalı analiz, sentez, değerlendir-

me sorularının sayısı artmalıdır. Anlama soruları sınıfın durumuna uygun bir dağılım göstermelidir. Sınıftaki her seviyedeki öğrenci kendisine uygun biçimde metinlerden sorular yardımı ile faydalanabilmelidir (Aşıcı, 1998). Öğretmenlerin, öğrencilerde hedeflenen davranış değişikliklerini gerçekleştirebilmek için onlardaki düşünme yeteneklerini geliştirmeye çalıştıkları bilinen bir durumdur. Sorular, düşünmenin sistemli bir hâle gelmesinde önemli bir etkidir.

Öğretmenlik mesleğinin zor taraflarından birisi, farklı öğrenme tarzlarına sahip öğrencilerden oluşan gruba eşit bir biçimde muamelede bulunabilmektir. Kimi öğrenciler kendi örneklerini oluşturmak yerine kendilerine sunulanı almaya, bazı öğrenciler ise tartışma ve sorgulama modeli yoluyla öğrenmeye yatkındır. Bu durumda öğretmenlerden geliştirilmesi beklenen davranış, her iki grubun da ihtiyaçlarına cevap vermesi ve öğreticisi olmasıdır. Çünkü öğretme işlemi bir kişi tarafından gerçekleştirilirken, öğrenme işleminde farklı öğrenmeler söz konusudur (Varış vd. 1998).

Okuduğunu/dinlediğini tam ve doğru anlayan/anlatan, araştırma yapan ve istediği bilgiye ulaşma yollarını bilen, toplumla uyum içerisinde yaşayan, üst düzey düşünme becerileri gelişmiş bireyler yetiştirmek, çağdaş dil ve edebiyat öğretiminin en önemli amaçları arasındadır. Bu öğretim, amaca uygun yapılması durumunda doğası gereği bu becerileri geliştirmeye elverişlidir (Sever, 2002).

Öğrencilerin zihinsel yapılarının oluşmasına rehberlik yapan ve anlama kabiliyetlerinin gelişmesine uygun öğrenme etkinliklerini düzenleyen öğretmen, öğrencinin dikkatini çekmek amacıyla bilgiyi kavramsal problemler ve sorular çerçevesinde organize eder (Egelioglu, 1989). Soru Sorma Becerisi; öğrenme hedeflerine uygun soru sorabilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Hedefler öğrenciye kazandırılmak üzere seçilen istedik özelliklerdir. Bu özellikler, bilgiler, yetenekler, beceriler, tutumlar, ilgiler, alışkanlık vb. olabilir (Demirel, 2000).

Soru sorma becerilerine sahip bir öğretmen, öğrenme-öğretme süreçlerini daha verimli hale getirip öğrencilerin de aktif bir şekilde derse katılmasını sağlayacaktır. Bu hedeflenenleri öğrencilere kazandırmak için öğrenmede ve öğrenileni değerlendirmede kullanılan soruların ezberlenebilir nitelikten ziyade, bilginin yorumlanmasını ve yeni durumlara uygulanmasını içeriyor olması gerekmektedir. Bundan dolayı öğretmenlerin soru sorma ile ilgili becerilerini geliştirmeleri bir zorunluluk haline gelmiştir (Çalışkan, 2011). Bu zorunluluğun gereği olarak sorular eğitim öğretim sistemimizin ölçme ve değerlendirme kısmının vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Ölçme ve değerlendirme sürecinde eğitimin amaçlarının bilinmesi önemlidir. Zira değerlendirme, amaçların ne kadar gerçekleştiğini, hangi amaçlara yeterince ulaşılmadığını anlamada bir araçtır (Yılmaz, 1997). Soru hazırlarken her türlü amacı yoklayan sorular yazabilmenin ön şartı amaçların sınıflaması konusunda bilgi sahibi olmaktır (Köğçe ve Baki, 2009). Bir sınıflandırmaya dayalı hazırlanan sorular, öğretimde öğretmene kolaylık sağlarken öğrencinin üst düzey becerilerini geliştirecek ve soruların belli basamaklarda toplanmasını önleyecektir (Büyükan, 2007). Bu da soruların amacını, seviyesini ve kazandırılmak istenen beceri ve zihinsel faaliyetlerin belirlenmesinde öğretmene büyük bir kolaylık sağlayacaktır.

Bloom'un sınıflandırması, öğrencilere sorulacak soruların bilişsel düzeyini belirleme ve hangi soruların hangi düzeydeki düşünme becerilerinin gelişmesine yardımcı olacağını göstermesi bakımından öğretmene rehberlik edebilir (Özden, 1998) Çünkü taksonomi, bilginin ezberlenmesinden bilginin değerlendirilmesine kadar bir dizi zihinsel faaliyetleri içermektedir. Bu faaliyetler bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarından oluşmaktadır. Taksonomiye oluşturan bu basamaklar aşamalı olarak basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru bir sıralama takip eder. Öğrenciler, alt düzey düşünme becerileri temel alınarak hazırlanan soruları önceki bilgilerini kullanarak; üst düzey düşünme becerileri temel alınarak hazırlanan soruları ise daha karmaşık, özgün ve

derin düşünceleri gerçekleştirerek yanıtlamaktadır (Marzona et al. 1998; Şahinel, 2002; Kaya 2006).

Taksonomiler, soruların geliştirilmesi ve anlaşılması için bir sistem oluştururlar. Bu sistemde öğretmen, kavramları ve fikirleri kolaylıkla art arda sıralayabilir. Taksonomiler davranışsal olarak ifade edilebilir. Bundan dolayı da öğrenci davranışlarını düzenlemek, ölçmek ve gözlemek daha kolay olur. (Aşıcı, 1998). Buna göre soruların düzeyleri bilgi (hatırlama), kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamağındaki sorular şekilde tasnif edilir.

Bilgi (Hatırlama) Basamağındaki Sorular: Bu basamaktaki sorular bilgilerin hiçbir değişikliğe uğramadan tekrar edilmesini gerektirir. Bunlar en basit düzeydeki sorulardır. Bilgi düzeyindeki sorulara cevap vermek için öğrenci kendinden bir şey katmaz. Cevaplar ezberleme-hatırlama-söyleme şeklinde gerçekleşir.

Servet-i Fünun sanatçılarının şiire şekil bakımından getirdikleri yenilikleri söyleme, bir şeyin tanımını yapma, herhangi bir olay veya olgunun tarihini söyleme, cümlenin öğelerini anlatma, masalın özelliklerini yazma, Bakı'nın eserlerinin adlarını söyleme soruları bu düzeye uygun örnek sorulardır.

Kavrama Basamağındaki Sorular: Kavrama düzeyindeki sorular öğrencilerin önceden öğrendikleri bilgileri daha sonra kendi cümleleri ile ifade etmeyi gerektirir. Öğrenciden kendine ait örnekler vermesini ister. Bu soruların amacı öğrencilerin, açıklama, tartışma, transfer etme, yeniden kelimelere dökme, çıkarımda bulunma ve örnekler vermelerini sağlamaktır. Ayrıca dilbilgisi kurallarını kavrayabilme; okuduğu metne başlık bulma; okuduğu bir parçayı yorumlayabilme; okuduğu metnin ana fikrini bulma ve görsellerdeki sembolleri yorumlayabilme de bu basamaktaki sorularla mümkün olur.

16. ve 17.yy divan edebiyatını sanatsal yönden kıyaslayınız. Karagöz ve ortaoyununun benzer ve farklı özelliklerini sıralayınız. Edebiyat ve bilim arasındaki ilişkiyi açıklayınız. Verilen dörtlüğün temasını yazınız soruları bu düzeye uygun örnek sorulardır.

Uygulama Basamağındaki Sorular: Bu basamaktaki sorular, bilgilerin yeni bir sorunun çözümünde kullanılmasını gerektiren sorulardır. Bu basamakta, bilgiler yeni durumlara uygulanır. Öğrenci önceki kazanımlarına dayanarak çıkarımlarda bulunur. Uygulama basamağında öğrenci, uygulama, organize etme, birleştirme, nakletme, problem çözme, hazırlama, hesaplayabilme vb. gibi davranışları gerçekleştirir.

Bu düzeye uygun örnek sorular: Çoban Çeşmesi şiirinin ölçüsünü ve kafiyesini bulunuz. Dörtlüğün hece ölçüsünü, kafiye ve rediflerini bulunuz. Şiirde geçen edebi sanatları bularak nasıl yapıldığını inceleyiniz. Şiirde geçen edebi sanatları bularak nasıl yapıldığını inceleyiniz Metinde geçen yapı unsurlarını gösteriniz. Verilen dilekçe örneğinde boş bırakılan yerleri doldurunuz.

Analiz (Çözümleme) Basamağındaki Sorular: Analiz sorularının birden fazla cevabı vardır. Bu yüzden uzun bir düşünme sürecinden sonra sorulara cevap verilebilir. Analiz soruları, üst düzey bilişsel süreçleri etkin kılmayı amaçlamaktadır. Öğretmenlerin çoğu ya bu sürece yönelik soru sorma becerisini gösteremiyor ya da sormayı ihmal ediyorlar. “Analiz soruları, öğrencilerin daha derin ve üst düzey düşünmesini gerektirir. Analiz düzeyinde soruların sorulabilmesi için öğrencinin bilgi, kavrama ve uygulama düzeyindeki hedefleri kazanmış olması gerekmektedir” (Filiz, 2004; Aydemir ve Çiftçi, 2008).

Bir öyküyü mekân, zaman ve kahramanına göre inceleme, kavramlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koyma, okuma parçalarını bölümlerine ayırabilme, olayların sebep-sonuç ilişkisini belirleyebilme, Divan şiirinin belirleyici

özelliklerini yazma, modern tiyatro ile geleneksel tiyatro arasındaki farkları söyleme bu düzeye uygun örnek sorulardır.

Sentez Basamağındaki Sorular: Sentez basamağındaki sorular, öğrencinin yaratıcı düşünmesini gerektiren yüksek düzeydeki sorulardır. Bu basamaktaki sorular, öğrencinin orijinal bir ürün meydana getirmesini, tahmin yürütmesini ve problem çözmesini gerektirmektedir. Sentez basamağındaki sorularda öğeleri, belli ilişki ve kurallara göre birleştirip bir bütün oluşturma istenmektedir. Cevaplarda ise yenilik, özgünlük, buluş, icat ve yaratıcılık gibi unsurlar aranmaktadır (Filiz, 2004; Aydemir ve Çiftçi, 2008). Sentez soruları çoğu halde, çok yönlü düşünme, yapılandırma, harmanlama, plânlama ve yaratıcılık gerektirir.

Konusu sevgi olan bir şiir yazma, belli bir konuda bir hikâye yazma, kurallara uygun özgün bir kompozisyon yazma, proje ödevi sonucunda bir ürün elde etme bu düzeye uygun örnek sorulardır.

Değerlendirme Basamağındaki Sorular: Bu basamaktaki soruların amacı, öğrencilerin, sunulan bazı seçenekler arasından en uygununu bulup görüşlerini belirtmelerini sağlamaktır (Kalaycı ve Büyükalın, 2001; Aydemir ve Çiftçi, 2008). Bu basamakta geçirilen bilişsel süreçler insanın düşünme, herhangi bir konuyu savunma ve reddetme becerilerini geliştirir. Öğrenci savunurken önemini belirtir, değer biçer, sahiplenir, destekler ve doğrular. Reddederken ise sorgular, eleştirir, çelişkileri belirler, tezatları belirtir ve yanırları bulur. Öğrencinin bir konuda değerlendirme yapabilmesi için bilgiyi kendisine mal etmesi gerekmektedir. Bu basamakta birey birleştirmenin ötesine gidip karşılaştırmayı gerçekleştirir (Özçelik, 1987; Küçükahmet, 1999).

Şiirde ölçünün gerekliliğini tartışma, bir kompozisyon eleştirisini yapabilme, metindeki ana ve yan düşüncelerin birbiriyle tutarlılığını gerekçe göstererek açıklama, bir köşe yazısını belirli ölçütlere göre eleştirebilme, iyi bir ders materyalinde

bulunması gereken özellikleri tartışabilme ve bir makaleyi belli ölçütlere göre eleştirme bu düzeye uygun örnek sorulardır.

Çalışmanın Amacı

Sorular öğrencinin motivasyonunu arttırmak, başarısını test etmek, edindiği bilgi ve beceri düzeyini belirlemek ve her bilişsel basamağa uygun düşünme becerisini sağlamak amacıyla kullanılır. Yukarıdaki amaçları test edecek öğretmenlerin bu amaca uygun soru sorma becerisine sahip olması gerekir.

Çalışmanın amacı, Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinin yapmış oldukları sınavlarda sordukları soruların, Bloom taksonomisinin basamaklarına göre gösterdikleri dağılımı ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlar gerçekleştirilmeye çalışılmıştır:

- ✓ Öğretmenlerin sordukları sorular bilişsel basamaklara göre nasıldır bir dağılım göstermektedir?
- ✓ Öğretmenlerin sordukları soruların yer aldıkları basamaklar sınıf (9, 10, 11 ve 112) seviyesine göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
- ✓ Öğretmenlerin, konularına göre sordukları sorular, taksonomiye göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
- ✓ Öğretmenlerin sordukları soru türleri taksonomiye göre nasıl bir dağılım göstermektedir?

Yöntem

Bu bölümde çalışmanın modeli, çalışmanın materyali ve verilerin analizi yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinin yazılı yoklamalarda sordukları soruları Bloom Taksonomisine göre incelemeyi amaçlayan bu çalışma bir alan araştırması çalışmasıdır ve kullanılan yöntem de alan araştırması yöntemidir. Bu yöntem,

olayları ve olguları kendi doğal şartları dâhilinde inceleme esasına dayanır. Var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlar. Araştırmaya konu olan olay, birey veya nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Önemli olan, bilinmek istenen şeyin gözlenip belirlenebilmesidir (Karasar, 2003).

Çalışma Materyali

Çalışma materyalini, 2016-2017 eğitim ve öğretim yılında Van'ın merkezde ilçelerinde 8 ayrı lisede Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni tarafından hazırlanan 340 yazılı yoklama soruları oluşturmaktadır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri, 2016-2017 eğitim öğretim yılında Van'ın merkez ilçelerindeki 8 Anadolu Lisesinde görev yapan 22 Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeninden alınan sınav sorularından oluşmaktadır. Öğretmenlerin sınavlarda sordukları sorular önce türlerine göre sınıflandırıldı. Ardından da soruların bilişsel basamaklara göre nasıl bir dağılım gösterdiklerine; yer aldıkları basamakların sınıf (9, 10, 11 ve 112) seviyesine göre nasıl bir dağılım gösterdiklerine; konularına göre soruların, taksonominin hangi basamağında yer aldığına ve soru türlerinin taksonomiye göre nasıl bir dağılım gösterdiklerine bakılmıştır. Verilerin matematiksel hesaplamaları için frekans ve yüzde kullanılmıştır.

Bulgular

Bulgular bölümünde sınav sorusunun Bloom taksonomisine (bilişsel basamaklara) göre dağılımına; taksonomiye göre hazırlanan soruların sınıflara dağılımına; konulara göre soruların taksonomiye göre dağılımına ve soru türlerinin taksonomiye göre sınıflandırılmasına yer verilmiştir.

Tablo 1: Sınav Sorularının Bloom Taksonomisine Göre Sınıflandırılması

Bilişsel Basamaklar	Soruların basamaklara dağılımı		Bilişsel Seviye	Toplam	
	f	%		f	%
Bilgi	115	34	Alt Bilişsel seviye	262	77
Kavrama	79	23			
Uygulama	68	20			
Analiz	40	12	Üst Bilişsel seviye	78	23
Sentez	29	8,5			
Değerlendirme	9	2,5			
Toplam	340	100		340	100

Tabloda görüldüğü gibi edebiyat öğretmenlerinden toplanan 340 sorunun % 34'ü bilgi; % 23'ü kavrama; % 20'si uygulama; % 12'si analiz; % 8,5'i sentez ve % 2,5'i değerlendirme basamağında yer almaktadır. % 34'lük oranla en fazla soru bilgi basamağına; % 2,5'lik oranla en az soru değerlendirme basamağına aittir. Kavrama ve uygulama basamakları sırasıyla % 23 ve % 20'lik oranlarla birbirlerine yakın durmaktadırlar. Analiz basamağı % 12; sentez basamağı ise % 29 olarak bulunmuştur. Soruların % 77'si alt düzey bilişsel basamakta yer alırken % 23'ü ise üst düzey bilişsel basamakta yer almaktadır.

Tablodan anlaşılıyor ki Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinin sordukları soruların büyük bir kısmı alt bilişsel basamakta yer almaktadır. Diğer bir ifadeyle, zihinsel faaliyet gerektiren üst bilişsel basamak soruları oldukça azdır. Öğretmenler ya ihmal etmişler ya da sorma becerisini gösterememişler. Belki de gerekliliğine inanmamaktadırlar.

Tablo 2: Taksonomiye Göre Hazırlanan Soruların Sınıflara Dağılımı

Basamaklar	9. Sınıf		10. Sınıf		11. Sınıf		12. Sınıf		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Bilgi	34	29,5	27	23,5	25	21,8	29	25,2	115	100
Kavrama	19	24	23	29,1	21	26,6	16	20,3	79	100
Uygulama	21	30,1	19	28	16	23,5	12	17,7	68	100
Analiz	13	32,5	11	27,5	9	22,5	7	17,5	40	100
Sentez	6	20,7	9	31	11	38	3	10,3	29	100
Değerlendirme	2	22,2	1	11,1	1	11,1	5	55,6	9	100

Tabloda, bilişsel basamaklara göre tasnif edilen soruların sınıflara dağılımına bakılmıştır. Bilgi basamağında yer alan 115 sorunun dört sınıfa dağılımında sınıflar arasında (9 ile 11. Sınıflar hariç) önemli bir fark yoktur. En büyük fark 34 soru ile 9 ve 5 soru ile 11. sınıflar arasında görülmektedir. Kavrama basamağında yer alan soruların sınıflara dağılımında önemli bir fark bulunmamıştır. Bu basamakta en önemli fark 10 ve 12. sınıflar arasında bulunmaktadır. Uygulama basamağındaki sorular 9, 10 ve 11. sınıflara dağılımında büyük bir fark göstermemektedir fakat 12. sınıf ile 9 sınıf arasında 9. sınıf lehine önemli bir farklılık bulunmaktadır. Analiz basamağında yer alan 40 sorunun sınıflara dağılımında 9 ile 12. sınıflar arasında önemli bir farklılık vardır. 9. sınıftaki soru sayısı 12. sınıftaki soru sayısının neredeyse iki katı kadardır. Sentez basamağında yer alan 29 sorunun 11'i 11. sınıf; 9'u 10. sınıf; 6'sı 9. sınıf; 3'ü de 12. sınıfa aittir. Değerlendirme sorularının 5'i 12. sınıf; 2'si 9. sınıfta yer alırken 2'side 10 ve 11. sınıflarda yer almaktadır. Soruların genel dağılımına baktığımızda 340 sorunun 95'i

9.sınıf; 90'ı 10.sınıf; 83'ü 11. Sınıf; 72'si ise 12. sınıfta yer almaktadır.

Tablo 3:Konulara Göre Sorulan Soruların Taksonomiye Dağılımı

	Bilgi		Kavrama		Uygulama		Analiz		Sentez		Değ		Toplam	
	f	%	F	%	f	%	f	%	F	%	f	%	f	%
Sözcük öğretimi	17	14,8	12	15,2	3	4,4	-	-	-	-	-	-	32	9,4
Sembol ve kavram bilgisi	11	9,5	9	11,4	2	3	1	2,5	3	10,3	2	22,2	28	8,2
Dil Bilgisi	13	11,3	10	12,6	7	10,3	-	-	2	6,9	-	-	32	9,4
Tanımlar	16	14	9	11,4	2	3	-	-	-	-	-	-	27	7,9
Dönem bilgisi	6	5,2	3	3,8	7	10,3	4	10	4	13,8	2	22,2	26	7,7

Edebi ürün bilgisi	6	5,2	2	2,5	6	8,8	3	7,5	5	17,2	3	33,3	25	7,5
Tarz, usul ve akımlar	-	-	3	3,8	8	11,8	4	10	4	13,8	-	-	19	5,6
Edebi kişilik	14	12,8	1	1,2	11	16,8	2	5	-	-	-	-	28	8,2
Görüş ve anlayış	3	2,6	-	-	-	-	5	12,5	3	10,3	1	11,1	12	3,5
Edebiyat tarihi	7	6,1	-	-	-	-	3	7,5	-	-	-	-	10	3
Metin bilgisi	-	-	3	3,8	7	10,3	2	5	2	6,9	-	-	14	4,1
Edebi sanatlar	7	6,1	9	11,4	10	14,7	5	12,5	3	10,3	1	11,1	35	10,3

Karşılaştırmalar	2	1,8	11	14	-	-	7	17,5	3	10,3	-	-	23	6,8
Diğer	13	11,3	7	8,8	5	7,3	4	10	-	-	-	-	29	8,5
Toplam	115	100	79	100	68	100	40	100	29	100	9	100	340	100

Tabloda, soruların bilişsel basamaklara ve konulara göre dağılımı yer almaktadır. Sözcük öğretimi ile ilgili sorulan 32 soru bilgi, kavrama ve uygulama basamaklarında yer alırken analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarında soru bulunmamaktadır. Dil bilgisi konusunda 32 soru sorulmuş ve bu sorulardan hiç biri analiz ve değerlendirme basamaklarında yer almamaktadır. Ağırlıklı olarak bilgi ve kavrama basamaklarında yer almaktadırlar. Tanım ve tanımlamayı isteyen soru tiplerinin büyük çoğunluğu bilgi ve kavrama basamağında yer alırken analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarında hiç soru sorulmamıştır. Sorunun yapısı da aslında bu basamaklar için uygun değildir. Çünkü bu tip bir soru üst düzey düşünmeyi, yaratıcı düşünmeyi ve kabul ve ret etmeyi gerektirecek bir soru tipi değildir. Tarz, usul ve akımları sorgulayan sorulara bakıldığında taksonominin en alt basamağı (bilgi) ile en üst basamağında (değerlendirme) soru sorulmadığı görülmektedir. Aynı şekilde metin bilgisi ile ilgili sorularda da bilgi ve değerlendirmeye yönelik soru sorulmamıştır. Görüş ve anlayışı sorgulayan sorular çoğunlukla üst bilişsel basamaklarda yer almaktadır. Edebi kişiliğe ait sorular ağırlıklı olarak bilgi (14) ve uygulama (11) basamaklarında yer almalarına karşın sentez ve değerlendirme basamaklarında hiç soru sorulmamıştır. Edebiyat tarihi ile ilgili 10 soru sorulmuştur. Bu soruların 7'si bilgi, 3'ü de analiz basamağında yer almaktadır. Diğer basamaklarda ise soru sorulmamıştır. Karşılaştırmalarla ilgili sorulan 23 sorunun 11'i kavrama, 7'si analiz basamağına ait sorulardır. Bilgi ve sentezle ilgili toplam 5 soru sorulmuştur. Uygulama ve değerlendirme basamaklarında ise soru bulunmamaktadır. Sembol ve kavram bilgisi, dönem bilgisi, edebi ürün bilgisi ve edebi sanatlar konularında bütün basamaklarda sorular sorulmuştur. Diğer başlığı altında yer alan sorular, tablodaki konulara dahil edilemeyen sorulardır. Bu sorular sentez ve değerlendirme basamağındaki soruların dışında diğer basamaklara ait sorular içerisinde yer almaktadır. Tablodaki dağılım gösteriyor ki soruların

bilişsel basamaklara dağılımı ile konulara dağılımı arasında bir paralellik vardır. Çünkü hatırlamaya (sözcük öğretimi, dil bilgisi, tanımlar, edebi kişilik) dayalı konular taksonominin ilk basamaklarına yönelikken daha üst zihinsel faaliyet isteyen (dönem bilgisi, edebi ürün bilgisi, görüş ve anlayış) konular taksonominin üst bilişsel becerilerini gerektiriyor.

Tablo 4: Soru Türlerinin taksonomiye göre sınıflandırılması

	Bilgi		Kavrama		Uygulama		Analiz		Sentez		Değ.		Toplam	
	f	%	F	%	f	%	f	%	F	%	f	%	F	%
Açık Uçlu	23	20	21	26,6	19	28	25	62,5	14	48,3	7	77,8	109	32,1
Çoktan Seçmeli	27	23,5	11	14	13	19,1	5	12,5	4	13,8	-	-	60	17,6
Doğru/Yanlış	26	22,6	16	20,2	11	16,8	-	-	7	24,1	2	22,2	62	18,2
Eşleştirme	17	14,8	13	16,5	12	17,6	7	17,5	4	13,8	-	-	53	15,6
Boşluk Doldurma	22	19,1	18	22,8	13	19,1	3	7,5	-	-	-	-	56	16,5
Toplam	115	100	79	100	68	100	40	100	29	100	9	100	340	100

Tablo 4'te soru türlerinin taksonomiye göre dağılımı yer almaktadır. Bilgi basamağındaki 115 sorunun 27'si çoktan seçmeli sorulardan 17'si de eşleştirme sorularından oluşmaktadır. Bilgi basamağı soruları, en yüksek oranla (%23,5) açık uçlu; en düşük oranla (%14,8) eşleştirme soru türünde sorulmuştur. Bilgi basamağındaki diğer soru türleri birbirlerine yakın oranda sorulmuşlar. Bütün basamaklardaki sorulardan en fazla soruları açık uçlu sorulardır. Açık uçlu sorular en çok analiz (25) ve en az değerlendirme (7) basamağına aittir. Kavrama soruları en fazla açık uçlu (21); en az çoktan seçmeli (11) sorusu olarak sorulmuştur. Doğru/yanlış, eşleştirme ve boşluk doldurma soruları yakın sayılarda sorulmuştur. Uygulama basamağındaki soruların 19'u açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Diğer sorular neredeyse eşit bir dağılım göstermektedir. Analiz basamağındaki 40 sorunun 25'i açık uçlu, geriye kalanı ise çoktan seçmeli (5), eşleştirme (7) ve boşluk doldurma (3) sorularıdır. Sentez basamağındaki soruların yaklaşık yarısı (14) açık uçlu; geriye kalanı da çoktan seçmeli (4), doğru/yanlış (7) ve eşleştirme (4) sorularıdır. Değerlendirme basamağındaki 9 sorunun 7'si açık uçlu sorulardan; 2'si ise doğru/yanlış sorulardan oluşmaktadır. Analiz basamağında doğru/yanlış; sentez basamağında boşluk doldurma; değerlendirme basamağında çoktan seçmeli, eşleştirme ve boşluk doldurma sorularından sorulmamıştır.

Bütün basamaklarda en çok sorulan soru açık uçlu sorulardır. Açık uçlu sorular en fazla uygulama (28) en az değerlendirme (7) basamağına aittir. Toplamda, soruların 109'u açık uçlu; 60'ı çoktan seçmeli; 62'si doğru/yanlış; 53'ü eşleştirme ve 56'sı boşluk doldurma şeklinde sorulmuştur.

Sonuç ve Tartışma

Sınav sorularının Bloom taksonomisine göre sınıflandırılmasını gösteren birinci tabloda görüldüğü gibi soruların yak-

laşık %77'si alt düzey bilişsel basamakta yer alırken %23'ü ise üst düzey bilişsel basamakta yer almaktadır. Stevens'in (1912) de yaptığı çalışmada öğretmenlerin sorduğu soruların üçte ikisinin ders kitabındaki bilgileri tekrara zorlayan sorular olduğunu ortaya koymuştur. Ülger (2003), Aslan (2009) ve Baysen (2006)'in yaptıkları araştırmalarda Türkçe/Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerinin yazılı sınavlarda veya ders ortamlarında sordukları soruların yarısından fazlası alt düzey bilişsel basamakta yer almaktadır. Akyol'un (2001) 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki okuma metinleri ile ilgili soruları analiz ettiği çalışmanın bulgularına göre, soruların büyük bir kısmı öğrencileri ezbere yönlentmektedir. Üst düzey düşünme gerektiren sorulara ise çok az yer verilmektedir. Aynı şekilde Zahorik de (1971) yaptığı çalışmada öğretmenlerin yüksek düzeyde çok az soru sorduğunu ifade etmektedir. Aydemir ve Çiftçi (2008)'nin Türk dili ve edebiyatı öğretmeni adaylarının Bloom'un sınıflamasına göre soru sorma becerilerini belirlemek amacıyla gerçekleştirmiş oldukları çalışmanın bulgularına göre soruların % 70'i alt düzey; % 30'u ise üst düzey bilişsel basamakta yer almaktadır. Çolak ve Demircioğlu (2013), yaptıkları çalışmada inceledikleri 1735 sorunun neredeyse tamamına yakını alt düzey sorular olduğunu; üst düzey soruların oranının ise son derece yetersiz olduğunu tespit edilmişler. Safran'ın (2002) yaptığı çalışmada, bütün çalışmaların aksine, tarih öğretmenlerinin hazırladıkları soruların en çok bilgi, kavrama, analiz ve değerlendirme basamaklarında olduğu görülmüştür. Bunlar gibi, yapılan daha pek çok çalışmada benzer sonuçlara ulaşmak mümkündür. "Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde öğretmenlerin ağırlıklı olarak bilgi düzeyinde soru sordukları, üst bilişsel düzeyde çok az soru sordukları ve değerlendirme düzeyinde ise soru sormadıkları görülmüştür." Bu da yıllardır öğretmenlerin veya öğretmen adaylarının soru sorma alışkanlıklarının değişmediğini göstermektedir. Sönmez, (2007) de öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının üst düzey bilişsel basamaklara göre soru sorma yeterliğini kazanamadıklarını, sebep olarak da bu tür bir eğitimden geçmemiş olmalarını göstermektedir.

Taksonomiye göre hazırlanan soruların sınıflara dağılımından anlaşılıyor ki bütün sınıflarda en fazla soru bilgi, kavrama ve uygulama basamaklarında; en az soru analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarında sorulmuştur. Köğçe ve Baki'nin (2009) yaptıkları çalışmada da lise 1, 2 ve 3. sınıflarda sorulan sorular sırasıyla % 83,6; % 79,6 ve % 77,3 oranında alt bilişsel seviyede gerçekleşirken % 16,5; % 20,4 ve % 22,7 oranında ise üst bilişsel seviyede gerçekleşmiştir. Soruların büyük çoğunluğunun alt bilişsel basamaklarda sorulması üst düzey düşünme becerisini kazandıracak soruların sorulmadığını göstermektedir. Lisenin ilk yıllarında üst bilişsel basamak sorularının düşük sayıda tutulması kabul edilebilir bir durumdur. Fakat son sınıflarda bu durumun devam etmesi kabul edilecek bir durum değildir. Çünkü lisenin son sınıflarında üst bilişsel basamaklarda soruların sorulmasının zihinsel becerilerin kazandırılmasında önemli bir payı vardır. Bütün sınıflar içerisinde değerlendirme basamağı soruları en çok 12. Sınıfta sorulmuştur. Üst düzey beceri kazandırmak amacıyla sorulan soruların 9, 10 ve 11. Sınıflarda hemen hemen eşit olup 12. sınıfta azalması, bütün sınıflarda artması düşünülen üst düzey düşünme becerilerinin gelişimini sağlama düşüncesiyle çalışmaktadır.

Türk dili ve edebiyatı öğretmenlerinin sordukları soruların konularına göre taksonomiye dağılımlarında bilişsel basamaklar ile konular arasında doğrusal bir ilişkinin var olduğu görülmektedir. Tarif etmeyi, tanımlamayı, bulmayı, açıklamayı, tahmin etmeyi, karşılaştırmayı, hatırlamayı ve ezberlemeyi gerektiren sorular alt bilişsel basamaklarda yer alırken karar vermeyi, ispatlamayı, tartışmayı, planlamayı, kurgulamayı, düzenlemeyi, ayırt etmeyi, karşılaştırmayı, incelemeyi ve sınıflandırmayı teşvik eden sorular ise üst bilişsel basamaklarda yer almaktadır. Benzer bir çalışmada Çetinkaya da (2009) ÖSS'de sorulan soruların bilişim basamaklarına dağılımının soruların konuları ile yakından ilgili olduğunu ortaya koymaktadır.

Öğretmenler üst bilişsel basamaklarda olmasa da en çok açık uçlu sorular sormuşlar. Diğer soru tipleri ise birbirleri-

ne yakın oranda sorulmuşlar. Çolak ve Demircioğlu (2013), soru türü ve bilişsel basamak arasındaki ilişkiyi sorgulamada bütün soru türleri içerisinde en fazla açık uçlu sorularının, daha sonra sırasıyla kısa cevaplı, çoktan seçmeli ve doğru-yanlış sorularının tercih edildiğini, eşleştirmeli soruların ise hiç kullanılmadığını tespit etmişler. Safran'ın (2002) ulaştığı bulgulara göre ise, öğretmenler en fazla kısa cevaplı soru tiplerini tercih etmişler.

Bir beceri dersi olan ve aynı zamanda yazma becerisini de kazandırmayı hedefleyen edebiyat dersinde açık uçlu soruların dışındaki diğer soru türlerinin özellikle çoktan seçmeli soruların sorulması çok da arzu edilen bir durum değildir. Çünkü bu tür sorular yoğun bir zihinsel faaliyet gerektirmediği gibi yazma becerisini körelten sorulardır. Buna karşılık “açık uçlu sorular kişinin bildiklerini belli bir düzen içerisinde ifade etme becerisini kazandırmaktadır” (Özbay, 1997; Çiftçi, 2007). Sorulara sadece birer düşünme aracı olarak bakılamaz. Sorular aynı zamanda birer ifade aracıdır. Öğrencilerin yazılı olarak kendilerini ifade etme becerisi yanında yazılı anlatım becerilerine de olumlu katkıları vardır. Bu yüzden yazılı sınavlarda üst düzey bilişsel becerilerin kazandırılması kadar yazma becerisinin edindirilmesine hizmet eden soruların sorulması da önemlidir. Üst düzey düşünme becerisini kazandırması yanında bu düzeydeki düşüncelerini açık ve anlaşılır bir şekilde yazıya aktarmak da sorular aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu anlamda buna imkân veren açık uçlu soruların sorulmasına öncelik verilmelidir.

Kaynakça

- Akyol, H. (2001). İlköğretim Okulları 5. Sınıf Türkçe Kitaplarındaki Okuma Metinleriyle İlgili Soruların Analizi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Yıl: 7, S: 26, s.169-178*
- Aslan, C. (2009). Anadili Öğretmenlerinin Sınavlarda Sordukları Soruların “Yüksek Düzeyli Düşünme Becerileri”ni Geliştirilmesi Bakımından İncelenmesi. *II. Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayı’nda sunulmuş bildiri, 2-4 Temmuz, Ürgüp.*
- Aşıcı, M. (1998). Türkçe Ders Kitaplarında, Soru Sorma Becerilerinin Metinleri Anlamada Kullanılması, *VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri. 9-11 Eylül, Konya.*
- Aydemir Y., Çiftçi, Ö. (2008). Edebiyat Öğretmenlerinin Soru Sorma Becerileri Üzerine Bir Araştırma. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt: V, Sayı: II, s.103-115.*
- Büyükalın, S. (2007). *Soru Sorma Sanatı*. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Çalışkan, H. (2011). Öğretmenlerin Hazırladığı Sosyal Bilgiler Dersi Sorularının Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim, 36 (160), s.120-132.*
- Çetinkaya, S. (2009). *ÖSS’de Sorulan Türkçe Sorularının Taksonomik Açından Değerlendirilmesi*, (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Çolak K., Demircioğlu, İ. H. (2013). Tarih Dersi Sınav Sorularının Bloom Taksonomisi’nin Bilişsel Alan Düzeyi Açısından Sınıflandırılması, *Milli Eğitim, S. 187, s. 160-170.*
- Demirel, Ö. (2000). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

EGELİOĞLU, V. (1989). *Okuduğunu Anlama Düzeyinin ve Öğrenme için Harcanan Zamanın Bilişsel Öğrenme Düzeyine Etkisi*, (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

Kaya, H. (2006). Eleştirel Düşünme ve Soru Sorma, *İstanbul Üniversitesi, FNHYO Dergisi, Cilt 14, Sayı 56, s.71-78*.

Köğçe, D., Baki, A. (2009). Farklı Türdeki Liselerin Matematik Sınavlarında Sorulan Soruların Bloom Taksonomisine Göre Karşılaştırılması, *Kastamonu Eğitim Dergisi, 17(2), 557-574*

Küçükahmet, L. (1999). *Öğretimde Plânlama ve Değerlendirme*. Ankara: Alkim Yayınları

Özden, Y. (1998). *Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem Özel Eğitim ve Hizmetleri.

Safran, M. (2002). Ortaöğretim Kurumlarında Tarih Öğretiminin Yapı ve Sorunlarına İlişkin Bir Araştırma, *Türk Yurdu, 22(175), s.73-79*.

Sever, S. (2002). Öğretim Dili Olarak Türkçenin Sorunları ve Öğretme-Öğrenme Sürecindeki Etkili Yaklaşımlar. *AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 34(1-2), s.11-22*.

Sönmez, V. (2007). *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*, Ankara: Anı Yayıncılık

Şevik, M. (2005). Yabancı Dil Öğretiminde Sorular, Öğrenci Cevapları ve Öğretmen Davranışları, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 38 (2), 1-19*.

TDK. (2014). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ülger, Ü. (2003), *İlköğretim 6, 7, 8. Sınıflarda Türkçe Dersi Yazılı Sınav Soruları Üzerine Bir Değerlendirme*. (Yayımlanmamış Yüksek

sek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü),
Ankara.

Varış, F. vd. (1998). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Alkım Yayıncılık

Yılmaz, H. (1997). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Konya: Mikro Yayıncılık.

Zahorik, J. A. (1971). Questioning in The Classroom. *Education*, 91 (4), 358-368.